

Mgr. Richard STOJAR, Ph.D.

Konflikt na Ukrajině a ruský zásah: Nový způsob vedení hybridní války, nebo aplikace klasických postupů?

Vojenské rozhledy, 2015, roč. 24 (56), č. 1, s. 26–37, ISSN 1210-3292 (tištěná verze), ISSN 2336-2995 (on-line).

Conflict in Ukraine and Russia's involvement: A New Hybrid War, or the Application of Classical Methods?

Abstrakt:

Cílem textu je představit vývoj konfliktu na Ukrajině v kontextu aktuální diskuze o rozsahu a charakteru ruského zásahu v krizových regionech. Zkoumána je teze o aplikaci hybridní války v tomto prostoru ruskou stranou, uplatnění nových vojenských metod a strategických postupů. Představeny a zhodnoceny jsou argumenty, které oponují názoru o výrazných změnách v charakteru ozbrojených konfliktů, které měly být v případě obsazení Krymu a bojových střetech ve východních oblastech Ukrajiny demonstrovány a to s přihlédnutím ke stavu a možnostem jednotlivých aktérů.

Abstract:

This text presents development of the Ukrainian conflict in the context of contemporary discussion about the extent of Russian intervention in crisis regions. The author explores thesis about application of hybrid war by Russian side, use of new military and strategic methods. He also presents and evaluates the arguments which oppose the idea of considerable changes in character of military conflicts, which were demonstrated during the occupation of Crimea and during the combat clashes in Eastern Ukraine having in mind the state and possibilities of the involved actors.

Klíčová slova:

Ukrajina, Rusko, Evropská unie, Krym, vyhlášení nezávislosti, krize, konflikt, intervence, agrese, hybridní válka, separatismus.

Key words:

Ukraine, Russia, the European Union, Crimea, declaration of independence, crisis, conflict, intervention, aggression, hybrid war, separatism.

Úvod

Současná krize na Ukrajině, doprovázená anexí Krymu Ruskou federací, a ruská podpora separatistických entit zapojených do ozbrojeného konfliktu v její východní části stojí v centru pozornosti expertů a analytiků. Lze se setkat s řadou názorů, že se v tomto případě setkáváme s novým způsobem vedení války a novou komplexní strategií, kterou zde ruská strana prosazuje své záměry.

Příspěvek má za cíl analyzovat dosavadní průběh konfliktu a zkoumat tezi, že ze strany Ruské federace je v tomto prostoru realizována operace, která zahrnuje prvky války nové generace aplikovatelné i v jiných případech a představující nový model, na nějž by potenciální protivníci ruské politiky měli odpovídajícím způsobem reagovat, neboť představuje i nový typ ohrožení.

Vzhledem k aktuálnímu vývoji a omezenému množství relevantních expertních studií vyhodnocujících působení zúčastněných státních i nestátních aktérů je text založen primárně na analýze dostupných zdrojů, které reflektují vývoj situace z pohledu zúčastněných stran tohoto konfliktu, a následné komparaci s konflikty, které za podobných podmínek probíhaly v nedávné minulosti. Ambicí textu ovšem není zkoumat či představit samotný koncept hybridních válek či hrozeb. Hybridní válka je, navzdory současnému rozšíření v souvislosti s ukrajinskou krizí, ne zcela jednoznačně a všeobecně přijímaným konceptem i pojmem. Je relativně novým jevem a v hlavních pracích představitelů české bezpečnostní komunity, ať již z akademického či neakademického prostředí, se s ním v uplynulé dekádě setkáváme jen ojediněle. [1] Kritické zhodnocení konceptu hybridní války lze nalézt v textu Pavla Zůny, který se domnívá, že se prosadil spíše na základě atraktivního názvu než na základě faktického přínosu pro chápání komplexnosti soudobých bezpečnostních problémů, cílů a způsobů jejich řešení. [2]

1. Konflikt na Ukrajině a zásah ruských ozbrojených sil na Krymu

Dlouhodobá vnitropolitická krize na Ukrajině, která i přes diplomatické úsilí Evropské unie vyústila do mocenského převratu, měla za následek nečekanou silovou reakci ze strany Ruské federace. Ruská strana vnímala odklon od stávající zahraničněpolitické orientace ukrajinského státu jako přímé ohrožení svých regionálních zájmů a patrně i jako přímou bezpečnostní hrozbu. Výsledky dosavadního způsobu ovlivňování ukrajinské politiky prostřednictvím ekonomické spolupráce a dalších nástrojů z kategorie *soft power* byly z ruského pohledu prakticky anulovány a investice, které měly posílit proruskou orientaci země a eventuálně dosáhnout její integrace v rámci projektu Euroasijské unie se zdály zcela zmařeny. Ruská vláda nabyla přesvědčení, že Evropská unie a Spojené státy během krize praktikují politiku zatlačování Ruska a aktivně podporují ukrajinskou opozici domáhající se moci nelegitimní cestou. Kyjevský převrat ze dne 20. února 2014 nepředstavoval pouze nečekané fiasko evropské unijní diplomacie a jejich snah o roli zprostředkovatele mezi ukrajinskou vládou a opozičními silami, ale i východisko pro aktivní ruský zásah v regionu.

Ruská federace i političtí představitelé z Krymu a východní, převážně ruskojazyčné části Ukrajiny, označili nově vytvořenou ukrajinskou vládu za protiústavní a nelegitimní.

Prorusky orientované orgány Autonomní republiky Krym bezprostředně odmítly uznat ukrajinskou prozatímní vládu a vyhlásily záměr připojit oblast k Ruské federaci. Krym byl následně obsazen ruskými jednotkami a místní ukrajinské jednotky byly úspěšně neutralizovány.

Rychlost ruské reakce a paralyzovaná nečinnost ukrajinské strany se stala jedním z hlavních důvodů diskuze o novém charakteru ruských ozbrojených akcí. Například lotyšský expert J. Berzinš pokládá operaci na Krymu za působivou demonstraci strategické propagandy a realizaci nových ruských vojenských směrnic, jejichž úspěch lze doložit i skutečností, že za pouhé tři týdny byla bez jediného výstřelu zlomena morálka zde dislokovaných ukrajinských jednotek početně převyšujících ruské síly. [3]

O nových hrozbách a ruském vedení hybridní války se v souvislosti s Ukrajinou zmínili ve svém prohlášení i představitelé Severoatlantické aliance A. F. Rasmussen a P. Breedlove. [4] Objevují se i odlišné názory, např. bývalý ukrajinský ministr obrany V. V. Heletej uvedl, že Rusko hybridní válku na Ukrajině prohrálo a bylo vzhledem k tomu donuceno nasadit regulérní síly v klasickém konvenčním konfliktu. [5]

V úvahu je třeba vzít skutečnost, že se operace na Krymu odehrávala ve specifickém prostředí a za výjimečných okolností. Poloostrov Krym představuje z geografického hlediska teritorium, které může být za předpokladu kontroly námořních tras a pobřeží velmi snadno izolováno od okolí, resp. pevniny, se kterou jej spojuje jen úzká Perekopská šíje. Dalším faktorem zde byla podpora prorusky orientovaného obyvatelstva a kooperace s politickým vedením regionu a lokální administrativou.

Klíčovými faktory úspěchu rychlého převzetí kontroly nad Krymem byla pochopitelně i přítomnost zde dislokovaného ruského vojenského kontingentu, resp. Černomořské flotily i nízká kvalitativní úroveň ukrajinských jednotek, doprovázená nejasným politickým zadáním ze strany popřevratové vlády. Nebylo zde ze strany ruských sil zapotřebí nasazovat těžkou techniku ani k demonstraci síly, ani k jejímu přímému nasazení.

Po blokádě ukrajinských jednotek v jejich základnách sice následovala fáze psychologického vedení boje, charakteristická využitím politických, psychologických a informačních strategií, spíše než o nový způsob vedení války šlo o zvýšené využití moderních informačních technologií, které v minulosti vzhledem ke své neexistenci nemohly být využívány (např. sociální sítě). Ruskému postupu zde nečelil protivník, který by byl odhodlán hájit ukrajinské národní zájmy, ale dezorientovaný bezpečnostní systém, který byl na všech úrovních ovlivněn událostmi spojenými s nedávným mocenským převratem.

Při radikální mocenské změně je každý státní aktér oslaben a silové struktury, které před *coup d'état* představovaly oporu předchozího režimu, jsou změnou zasaženy nejvíce. V takovémto prostředí je forma psychologického nátlaku logicky velmi účinná, k čemuž v případě ukrajinských jednotek na Krymu přispěla i řada socioekonomických a společenských faktorů. Jádrem zde dislokovaných ukrajinských jednotek vycházelo z místního prostředí a podíl ruskojazyčného vojenského personálu spjatého s teritoriem Krymu zde převyšoval personál z regionů podporujících novou mocenskou garnituru.

U profesionálních ukrajinských vojáků se zde vzhledem k vývoji objevila i možnost ekonomického přínosu, pokud by optovali pro ruskou stranu a přešli do služby v ruských ozbrojených silách, což kontrastovalo s relativně nejistou a chaotickou perspektivou setrvávání v ukrajinských strukturách a předpokládané nutnosti opustit

tento region. U příslušníků ukrajinské armády i bezpečnostních složek na Krymu lze celkově předpokládat vyšší rezervovanost k novým politickým elitám i způsobu převzetí moci.

Dlouhodobá podfinancovanost ukrajinských ozbrojených sil, daná jak ukrajinskými hospodářskými problémy, tak nízkou pozorností věnovanou tomuto sektoru politickými elitami se odrazila i na sociální situaci jejich příslušníků a na jejich loajalitu k ukrajinskému státu. Zde lze patrně obtížně mluvit o aplikaci promyšlené ruské strategie, příčinou problému je samotný vnitropolitický vývoj ukrajinského státu od získání nezávislosti bez ohledu na to, zda byl pod vedením proruských či prozápadních elit.

Ukrajinský vývoj nelze pokládat za příklad *good governance* a celková ekonomická situace a životní úroveň je ve srovnání i se sousedními postsovětskými státy (s výjimkou Moldavska) výrazně negativní. Rozhodující silou ukrajinské politiky bylo a patrně stále je soupeření několika oligarchických klanů, působících mimo institucionální rámec, reálně však ovlivňujících rozhodovací procesy ve strategických hospodářských odvětvích i finančním a vojenském sektoru. [6]

V případě Krymu se sice ukrajinská vláda snažila dlouhodobě zajišťovat loajalitu vojenského personálu vyššími platy a výsluhami, než tomu bylo v celoukrajinském průměru, atraktivitě ruského modelu však zcela konkurovat nedokázala. Některé zdroje například uvádí až 26násobné zvýšení reálného příjmu ukrajinských vojáků, kteří po anexi Krymu vstoupili do ruských ozbrojených sil. [7]

Rozhodování ukrajinských vojáků, zda a jak čelit ruskému postupu, bylo také ovlivněno stavem, v němž stávající vrchní velitel ozbrojených sil byl zbaven moci neústavní cestou, a nová revoluční vláda se teprve konstituovala a snažila získat legitimitu a kontrolu nad chaotickou situací. To mohlo posloužit pro řadu vojáků i jako odůvodnění rozhodnutí, která byla v rozporu s loajalitou k ukrajinskému státu.

Výsledkem bylo, že pozitivní motivaci ruské strany akceptovala řada ukrajinských vojenských profesionálů, včetně nově jmenovaného vrchního velitele ukrajinského námořnictva admirála D. Berezovského, což vedlo k dalšímu rozkladu na Krymu dislokovaných ukrajinských jednotek. Vojáci loajální k ukrajinskému státu Krym později se svými rodinami opustili, v řadě případů však ztratili své socioekonomické zázemí a jejich potřeby byly novou ukrajinskou garniturou přehlíženy, a to se opět negativně odrazilo na jejich morálním stavu a ochotě aktivně participovat na následných operacích proti donbaským separatistům.

Využití korupce k ovlivnění protivníka či oponenta je sice prostředkem nekonvenčním, nicméně v konfliktech není zcela ojedinělé. [8] V podmínkách nevyhroceného konfliktu, v etnicky spřízněném prostředí a během otřesu společenských a státních struktur je tento způsob ovlivňování protivníka a jeho přeměny na vlastního stoupence efektivním a využívaným prvkem, který nelze interpretovat jako ruský přínos asymetrickému vedení vojenských operací.

Podobně efektivně byla tato metoda využívána i během rozpadu jugoslávské federace, kdy slovinská (i chorvatská) strana dokázala touto formou ovlivnit řadu důstojníků federální armády a převzít kontrolu nad některými základnami. Docházelo zde k podobnému scénáři jako patrně na Krymu. Profesionální vojáci dlouhodobě sloužící v severních republikách, kteří zde měli své rodinné zázemí, byli nuceni volit mezi loajalitou k rozpadajícímu se společnému státu i armádě a garancí finančních benefitů a sociálního zajištění svých rodin. [9]

K bezproblémovému ruskému postupu na Krymu napomáhala i chaotická situace v ukrajinském mocenském centru, které bylo ruskou akcí dezorientováno a nebylo schopno vydat konkrétní instrukce, jak se ukrajinské síly mají zachovat. Ruské jednotky navíc nasadily mobilní systémy radioelektronického boje, které efektivně rušily komunikaci mezi centrem a ukrajinskými základnami, a možnosti nové vlády ovlivňovat další průběh událostí byly velmi limitované. Ukrajinské jednotky byly postupně zcela izolovány a jejich rezignace na aktivní i pasivní odpor byla logickým vyústěním situace. Jednotlivým ukrajinským posádkám byla ruskou stranou předložena ultimáta, během nichž měli složit zbraně, v opačném případě se hrozilo útokem, nicméně k fyzickému střetu nedocházelo a jednalo se primárně o psychologický nátlak.

Postup ruských sil byl doprovázen informační válkou a mediálním pokrytím událostí prostřednictvím jak tradičních medií, tak sociálních sítí, což umožnilo získat relativně silnou podporu ruské veřejnosti pro tuto operaci, nicméně tento aspekt operace asi nelze vyhodnotit jako uplatnění nové strategie či formy hybridního vedení boje. Relevantní vyhodnocení působení ruské strany v informační dimenzi se zatím ve veřejných zdrojích neobjevilo, na strategické úrovni však byly volby a chování oponenta ovlivněny spíše chaotickým popřevratovým stavem, než sofistikovaným působením ruských aktérů.

Samotné fyzické obsazení Krymu bylo provedeno pravidelnými ruskými jednotkami, které začaly být rozmisťovány na teritoriu již koncem února. Tyto jednotky a jejich příslušníci představovali asi nejvíce specifický prvek ruské vojenské akce, neboť byly důsledně anonymizovány, bez označení a distinkcí. Ruští představitelé tvrdili, že se nejedná o regulérní součásti ruských ozbrojených sil, ale o příslušníky krymských dobrovolnických formací pod kontrolou autonomní krymské vlády, toto tvrzení však bylo zjevně nepravdivé a je otázkou, proč se s touto neúčelnou dezinformací pracovalo.

Příslušníci těchto jednotek používali standardně i maskovací kukly *balaklavy*, patrně pro znesnadnění identifikace na mediálních výstupech z Krymu, jejich disciplinovanost, profesionalita i výstroj a výzbroj však rozhodně vylučovala, že by šlo o nově vzniklé dobrovolnické separatistické formace (byť založené na základě místních bezpečnostních struktur). Jejich uniformy se následně staly důvodem pro označení *zelení mužičci*, populární v mediálním prostoru jako označení pro nepřátelskou infiltraci ze strany ruských sil.

Pravděpodobně se mimo jednotek námořní pěchoty dlouhodobě dislokovaných na Krymu z větší části jednalo o příslušníky ruských výsadkových vojsk, především komponenty 76. a 98. výsadkové úderné divize, které byly v roce 2008 nasazeny v Jižní Osetii, a 7. výsadkové úderné divize, nasazené v Abcházii. Právě vysoká mobilita a nasaditelnost těchto jednotek je předurčuje pro podobné akce. [10] Je možné, že jedním z vedlejších cílů této operace bylo demonstrovat kvalitu a profesionalitu soudobých ruských jednotek, pro onu důslednou *maskirovku* však v kontextu událostí chybí adekvátní vysvětlení.

Lze se domnívat, že počáteční oficiální popírání ruské vojenské přítomnosti při aktivním obsazování teritoria Krymu neidentifikovatelnými vojáky bylo spíše méně významným psychologickým prvkem než reálně míněnou a prakticky odůvodněnou strategií. Příslušníci regulérních sil nasazení v utajení mimo vlastní teritorium (eventuálně operující pod identitou jiné entity) sice nejsou nijak ojedinělým jevem, na Krymu však

šlo o nasazení v takovém rozsahu a kvalitě, že o pravé identitě nemohly vzniknout pochybnosti.

V této souvislosti je zajímavý i samotný proces bezprostřední anexe Krymu Ruskou federací. Z praktického hlediska je zřejmé, že poněkud méně kontroverzní a konfliktní by bylo vyhlášení plně suverénní Krymské republiky a její následné uznání ruskou stranou, podepřené přítomností ruského vojenského kontingentu, podobně jako tomu bylo v případě Jižní Osetie a Abcházie v roce 2008. Nedošlo by zde k bezprostřední změně hranic Ruské federace s Ukrajinou a podobně by mohla být interpretována neplatnost budapešťského memoranda z roku 1994 pro tento případ.

Rovněž zahraniční kritika ruského postupu by mohla být adekvátněji odmítána s poukazem na precedent vzniku a uznání entity Kosova ze strany Západu. K vstupu Krymské republiky do Ruské federace by poté mohlo dojít s určitým časovým odstupem po deeskalaci horké fáze ukrajinské krize. Pro ruskou anexi je v zásadě možné dvojí vysvětlení.

Mohlo jít o do určité míry okamžitě a emotivní rozhodnutí ruské prezidentské administrativy na ukrajinský vývoj, tj. nebylo-li možné diplomatickou formou udržet ukrajinský stát v ruském mocenském orbitu, tak bylo nutné alespoň udržet geostrategicky důležité teritorium v černomořské oblasti a nezatěžovat budoucí vztahy s okolím existencí nové sporné entity. Eventuálně přímo demonstrovat předpokládaným vyzyvatelům praktikujícím politiku zatlačování Ruska, že vychýlení vektoru ukrajinského směřování jednoznačně západním směrem představuje pro ruské zájmy červenou linii, kterou nelze ignorovat a případný *causus belli*, na nějž bude ruská strana reagovat i bez ohledu na mezinárodní právo a mezistátní smlouvy. Při hodnocení motivů ruských aktivit v regionu lze patrně souhlasit i s tezí R. Kaplana, že Putinův neoimperialismus je odrazem silné geopolitické nejistoty a snahou udržet či vytvořit nárazníkové pásmo na hranicích ruského státu. [11]

Způsob a provedení anexe Krymu poněkud kontrastuje s právním formalismem, který ruská strana jinak v průběhu krize využívala a ani paralelní legitimizace prostřednictvím referenda realizovaného proruskou administrativou nemohla být vzhledem k okolnostem chápána jako dostačující. Proti případu Jižní Osetie, u níž by nerealizovaný vstup do Ruské federace, resp. sjednocení se Severoozetinskou republikou bylo obdobným krokem, zde byl zvolen postup ignorující teritoriální integritu sousedního státu ve prospěch přímé územní anexe. Reakce euroatlantických států na ruský postup tak mohla být i tohoto důvodu zcela odmítavá a političtí představitelé i média mohli využít přirovnání anexe Krymu k anexi Rakouska Německou říší, nalézat paralely mezi německým a ruským expanzionismem.

V novodobé východoevropské historii by se dala najít snad i vhodnější paralela, a to i vzhledem k použité strategii a tehdejší období *zelených mužičků*, tj. příklad tzv. Republiky střední Litvy z let 1920–1922. Polská vláda se v tomto období rozhodla obsadit etnicky smíšený region v okolí hlavního litevského města Vilnius za účasti regulérních polských vojenských jednotek, které se měly dle oficiálního výkladu vzbouřit a nerespektovat rozkazy. Následně byl vytvořen loutkový stát a ignorován požadavek Společnosti národů na stažení polských sil. Střední Litva byla po dvou letech na základě voleb anektována Polskou republikou.

Tento proces odložené anexe ruskou stranou v případě Krymu napodoben nebyl, určitým faktorem zde rovněž mohly být i obavy z nekontrolovatelnosti některých

představitelů proruského hnutí, kteří by nemuseli respektovat stanoviska moskevských autorit. Z vojenského a technického hlediska nepředstavovalo obsazení Krymu ovšem zvláště náročnou či technicky bezprecedentní operaci.

Další z historických paralel, která se zvláště v českém prostředí objevila, srovnávala tuto akci s okupací ČSSR v roce 1968. Zde je možné najít řadu shodných rysů, např. část okupačních sil byla dislokována na cílovém teritoriu před samotnou akcí, zpravodajské služby byly infiltrovány a jejich část se aktivně podílela na průběhu invaze, dezorientované politické vedení státu nevědělo, jakou pozici k probíhajícím událostem zaujmout a místní vojenské jednotky zůstaly pasivní.

Na rozdíl od Krymu zde ovšem byla od počátku invaze zásadní celospolečenská mobilizace a odpor, který se nepodařilo změnit ani za použití vlastní mediální propagandy a prakticky zde neexistoval žádný faktor místní podpory invazním silám. Ve srovnání s obsazením Krymu se jednalo o řádově větší a náročnější operaci, nároky na logistické zabezpečení akce byly nesrovnatelné a i samotný fakt, že došlo ke koordinované akci pěti armád různých států, kladl vysoké nároky na zajištění vzájemné komunikace při technologicky daleko nižší úrovni, než je tomu dnes. I z tohoto historického srovnání je patrně problematické hodnotit obsazení Krymu a efektivní eliminaci odporu ukrajinských sil za ukázkovou operaci vedenou dle nového konceptu vedení válek.

2. Povstání na Donbasu, ukrajinská reakce a ruská podpora separatistických sil

V případě konfliktu na Ukrajině a ruské angažovanosti v něm je možné vidět zásadní rozdíl mezi situací na Krymu a na východě státu, tj. v oblasti Donbasu. Zde se na rozdíl od Krymu rozpoutala vnitrostátní ozbrojená konfrontace, v jejímž průběhu můžeme sledovat standardní bojové operace charakteristické pro tento typ konfliktu, nikoliv však aplikaci nových forem a metod vedení války. Při bližším pohledu se zde nabízí řada paralel s ozbrojenými konflikty, které probíhaly v uplynulých více než dvou dekadách v prostředí rozpadajících se či vnitřně oslabených států jihovýchodní a východní Evropy. V tomto případě lze patrně mluvit o konfliktu, který navazuje se značným časovým odstupem na rozpad Sovětského svazu a jehož průběh a dynamika byla dlouhodobě ve fázi latence, byť zpochybňování ukrajinské suverenity či podporu proruských elementů ze strany Ruska lze sledovat kontinuálně již od roku 1991.

Determinantou současných událostí na Ukrajině polarizace společnosti, neefektivní státní správa a nestabilita místních politických elit doprovázená aktivitami vnějších aktérů. Mocenský převrat na Ukrajině neměl podporu napříč ukrajinskou společností a mocenské vakuum, které v prvních týdnech přinesl i vzhledem k rozkladu silových bezpečnostních složek využily poměrně záhy skupiny odmítající legitimitu nové vlády a její politické priority. Nelze sice pochybovat o aktivní podpoře těchto skupin z ruské strany, ale patrně stejně chybné by bylo zcela popírat jejich silné místní zdroje.

V prostředí výrazné vnitropolitické nestability nebyla centrální vláda v prvních týdnech své existence schopna zajistit efektivní výkon své moci na celém teritoriu a poskytla dostatečný časový prostor regionálním opozičním skupinám, které buď plně převzaly místní správu, nebo přiměly stávající administrativu k podpoře svých záměrů. Pokus ukrajinské vlády obnovit svou autoritu v konfliktních oblastech politickou

cestou byl neúspěšný, mocenské nástroje ovšem nebyly k dispozici a fakticky se teprve vytvářely, neboť jejich pouhé převzetí po bývalém režimu by bylo značně kontroverzní a patrně i politicky neprůchodné.

Jednotky ministerstva vnitra *Berkut*, které teoreticky mohly být v tomto případě nasazeny, se staly symbolem nezákonnosti a nedemokratičnosti Janukovyčova režimu a reálně zanikly. Nasazení ukrajinské armády v prvních dnech eskalace konfliktu na východě státu se jevilo rovněž jako kontroverzní, nicméně jiný nástroj nebyl k dispozici. Efektivnímu a včasnému nasazení armády z pohledu ukrajinské vlády ale zabránil naprosto neuspokojivý stav jednotek.

Ukrajinská armáda byla odrazem ukrajinské postsovětské reality v mnoha ohledech a byla patrně i nejzachovalejším vojenským reliktem sovětské éry v postsovětském prostoru. Armáda byla profesionalizována, nicméně za celou dobu existence nepatřil její stav k prioritám politických elit. Ukrajinský zbrojní průmysl sice produkoval moderní zbraňové systémy, produkce však byla určena primárně na export a ukrajinské jednotky byly odkázány na postupně zastarávající a v řadě případů nefunkční techniku.

Větším problémem než technický stav výzbroje se stala připravenost vojenského personálu a samotná strategie dosažení kontroly nad separatistickými regiony. V první fázi, kdy se ještě plně neprojevila ruská podpora separatistických sil, bylo i díky postrevolučnímu chaosu ztraceno mnoho času, který umožnil organizaci odporu vůči centrální moci. Příliš záhy byly naopak nasazeny autonomní dobrovolnické jednotky nacionalistických aktivistů formálně spadající pod obnovenou Národní gardu (mediálně známé prapory *Ajdar*, *Azov*, *Donbas*, *Myrotvorec*, *Šachtarsk* apod.), které sice vynikaly morálkou a motivací, stěží však mohly působit jako faktor národního porozumění, resp. ideologicky neutrální síla. Dosáhnout kromě eliminace ozbrojené opozice i žádoucího vítězství v myslích a srdcích obyvatelstva bylo zjevně mimo jejich schopnosti.

Příliš kinetický a letální způsob pacifikačního úsilí (podobně jako masakr proruských aktivistů v Oděse) byl naopak efektivně využit v propagandistické kampani separatistů a přispěl k mobilizaci části obyvatelstva východních regionů vůči nové vládnoucí garnituře. V červnu 2014 ještě mohly jednotky Národní gardy, resp. praporu *Azov* obsadit významné město Mariupol za použití popelářského vozidla vybaveného dodatečným pancéřováním a protiletadlovým kanónem, aniž narazily na významný ozbrojený odpor, jak o tom v poněkud heroizujícím stylu referovala i česká média. [12]

O několik týdnů později byla romantika improvizovaných vozidel a počáteční euforie ukrajinských dobrovolníků minulostí a hlavní povstalecká města nedokázala vládní síly dostat pod kontrolu ani při nasazení desítek kusů těžkých zbraní, letectva a obrněné armádní techniky. Podpora z ruské strany poskytovaná donbaským separatistům rovněž nepředstavuje nijak neobvyklý postup v konfliktech tohoto typu. Lze předpokládat, že primárně spočívala v první fázi v poskytnutí zpravodajských informací, dodávkách zbraňových systémů (zejména protitankových a protiletadlových), vyslání vojenských specialistů, instruktorů a poskytnutí logistického zázemí na teritoriu Ruské federace a anektovaného Krymu.

V pozdější fázi, kdy se bojové operace v rámci tzv. antiteroristické operace (ATO) přesunuly k ukrajinsko-ruské hranici, se ruská pomoc separatistům rozšířila i o zapojení menších operativních jednotek ruské armády a palebnou podporu vedenou z území Ruské federace.

Téměř identickou podporu co do rozsahu a formy ovšem poskytovala o dvě dekády dříve srbská strana (oficiálně rovněž neutrální) v konfliktu Chorvatska se separatistickými krajinskými a slavonskými Srby a jednotkám bosenských Srbů během občanské války v Bosně a Hercegovině. Palebnou podporu vedenou ze svého teritoria a logistické zázemí realizovala i albánská strana jednotkám kosovsko-albánských separatistů v průběhu jejich bojů se srbskými bezpečnostními silami. Do určité míry zde byl i podobný charakter bojové činnosti, vládní síly disponující leteckou podporou, naprostou převahou těžkých zbraní a mechanizovaných druhů vojsk zde čelily menším operativním skupinám protivníka, který využíval znalost terénu a podporu místního obyvatelstva.

Separatistické jednotky se v Donbasu skládaly jak z místních povstalců obeznámených s místními podmínkami, tak z ruských dobrovolníků s předchozím kvalitním výcvikem a často i bojovými zkušenostmi z konfliktů obdobného typu. To byla patrně jedna z hlavních příčin značných ztrát ukrajinské armády, která v zóně ATO ztratila téměř dvě třetiny své bojové techniky. [13] Jednou z otázek, která se v kontextu ruské angažovanosti objevuje, je početní zastoupení ruských vojáků v řadách povstalců a jejich podíl na neúspěchu ATO v srpnu a září 2014. Některé ukrajinské zdroje uvádí, že reálný podíl doněckých separatistů místního původu představuje pouze cca 45 % početního stavu protivníka.

Vysoké zastoupení externích dobrovolníků ovšem v podobných konfliktech také není neobvyklým jevem. [14] Představitelé separatistických entit přiznávají zapojení ruských dobrovolníků v rozsahu řádově dvou až tří tisíců osob, nejedná se však dle nich o příslušníky ruských sil v činné službě a pokud ano, nejedná se o profesionály působící se souhlasem ruských oficiálních míst. Analýzou dostupných zdrojů lze zjistit, že většina nejvýraznějších polních velitelů operujících taktických skupin nijak neskrývala svou neukrajinskou, resp. ruskou státní příslušnost (což výrazně kontrastuje s výše zmíněnou krymskou *maskirovkou* vojenského personálu).

O původu řady separatistických velitelů, i pokud jsou jinak anonymizováni, mohou vypovídat i jejich *nom de guerre* typu *Jalta*, *Abcház*, *Mongol*, *Sibirjak* apod. Lze předpokládat, že *gros* ruských dobrovolníků zde působí nezávisle na aktivitách ruských silových struktur a spíše než o stoupence současného politického vedení ruského státu se jedná o jeho názorové oponenty. Některé změny ve vojenském i politickém vedení donbaských povstalců byly zjevně realizovány pod hrozbou zastavení ruské podpory, což ostatně představuje jednu z dalších paralel k vývoji, ke kterému docházelo během balkánských konfliktů v devadesátých letech 20. století. Vynucená rezignace I. Girkina-Strelkova či nedávná fyzická likvidace A. Bednova svědčí nejen o výrazných tenzích uvnitř politického a vojenského vedení separatistických entit, ale patrně i o zvyšujícím se úsilí ruské strany přímo kontrolovat a řídit další průběh konfliktu a zcela eliminovat místní autonomní autority, které by mohly představovat překážku eventuální dohody s ukrajinskou vládou. [15]

U řady občanů Ruské federace lze předpokládat podíl ruských speciálních služeb na jejich aktivním zapojení do konfliktu a v tomto případě by se jednalo patrně o ruskou verzi využívání soukromých vojenských či bezpečnostních subjektů formou časově ohraničeného kontraktu. U některých polních velitelů je oficiálně uváděna nejen jejich předchozí kariéra v ruských silových složkách, ale i působení v soukromých společnostech výše uvedeného typu. Míra rozsahu zapojení ruských sil je sice stále jen obtížně definovatelná, nelze ji však zásadně přeceňovat a vidět v ní hlavní příčinou selhání

ATO, jak tak s ohledem na dosavadní vývoj činí ukrajinská oficiální místa. O míře rozkladu státní moci v konfliktním regionu vypovídá i skutečnost, že postupně přešlo na stranu separatistů či přestalo plnit rozkazy ukrajinských autorit na 15 tisíc policistů a podobný proces postihl i armádu, kde dezertovalo více než tři tisíce vojáků a bojovou zónu samovolně opouštěly jednotky až do úrovně praporu. [16]

Při vyhodnocení ATO i oficiální ukrajinští představitelé dospěli k závěrům, že v prostoru operace chyběla koordinace, adekvátní plánování a byly ignorovány zpravodajské informace. Dobrovolnické prapory často jednaly zcela samostatně a ignorovaly příkazy, armáda naopak těmto jednotkám nedokázala poskytnout vyžádanou podporu a neposkytovala informace o změně situace či záměrů hlavního velení operace. Znakem slabosti ukrajinského státu je ostatně i samotný vznik dobrovolnických jednotek, státní aktér disponující relevantními ozbrojenými silami nemívá potřebu podobné formace vytvářet a oslabovat svůj monopol na mocenské složky a použití síly.

Dobrovolnické prapory navíc odčerpaly značnou část bojovně naladěných komбатantů a armádní jednotky musely být doplňovány záložníky často postrádajícími jakoukoliv motivaci. Ukrajinské síly vyslané do Donbasu byly brzy konfrontovány i s velmi nízkou úrovní logistického zabezpečení, což se pro řadu jednotek stalo v hostilním prostředí problémem téměř stejně významným jako bojové aktivity separatistů. Nedostatky ve výstroji i zásobování se od počátku snažila zmírnit část ukrajinské společnosti sbírající finanční prostředky a pořízující materiál, který státní orgány nebyly schopny svým jednotkám zabezpečit. I tento trend ale ilustruje skutečnost, že spíše než sofistikovaná ruská subverze je příčinou ztráty kontroly nad řadou regionů kritický stav ukrajinské státní správy a jejich nástrojů. [17]

Dílčím úspěchem, kterého ukrajinská operace dosáhla, bylo obsazení povstaleckých měst Slavjansk a Kramatorsk, kde separatistické síly rezignovaly na odpor, tento úspěch však byl nedlouho poté zcela zastíněn porážkou jednotek na jižní ukrajinsko-ruské hranici a u Ilovajska. Faktorů, které k těmto neúspěchům vedly, bylo více, nicméně nelze opomenout selhání téměř všech úrovní velení a řízení ATO.

Hlavní příčinu prozatím neúspěšné ukrajinské strany uhájít svoji teritoriální integritu tak lze hledat spíše ve vnitřních systémových slabínách ukrajinského státu a jeho politicko-vojenského vedení než v intenzitě a kvalitě ruského zásahu. V ukrajinském případě, a to jak na Krymu, tak v Donbasu lze jen ve velmi omezené míře nalézt změny v charakteru ozbrojených konfliktů a použití nových vojenských metod či operačních koncepcí, tak jak byly v posledních letech charakterizovány ať již ruskými či neruskými vojenskými představiteli a teoretiky. [18] Sledovaný konflikt sice vykazuje řadu charakteristik spojovaných s hybridním válčením, nelze zde ovšem nalézt onu jedinečnou kombinaci synergií z celé dostupné škály způsobů a metod simultánně využívaných konvenčních a nekonvenčních způsobů boje a jejich komplexnosti, o níž teoretikové hybridního válčení hovoří. [19]

Závěr

Hlavním důvodem pasivity ukrajinských sil při březnovém obsazení Krymu a srpnovém kolapsu ukrajinské operace ATO nebyla efektivní aplikace hybridních forem vedení války ruskou stranou, ale primárně dlouhodobá eroze vojenských a bezpečnostních struktur

ukrajinského státu, kterou mocenský převrat ještě zvýraznil. Lze zde nalézt velkou míru shody s konflikty doprovázejícími rozpad či dezintegraci některých států jihovýchodní a východní Evropy v první polovině devadesátých let. Naproti tomu prvky, které by bylo možné interpretovat jako použití nových metod bojové či nátlakové činnosti, jsou dány spíše technologickým vývojem. Využití nových dimenzí informačního prostoru je patrně nejviditelnějším jevem, míra jeho ovlivňování ruskou stranou konfliktu je však stále diskutabilní a chybí její adekvátní zhodnocení.

Možnost opakování podobného postupu v jiných ruských zájmových regionech je značně problematická, lze si jí představit patrně jen v případě specifického vývoje v Bělorusku, nikoliv již v případě východoevropských členských států EU či NATO. Pobaltské státy sice vnímají ukrajinskou krizi a ruskou reakci se zvýšenou senzitivitou, která se může pozitivně odrazit i na pozornosti věnované vlastnímu obrannému a bezpečnostnímu systému, případná konfrontace s ruským sousedem by se patrně odehrávala ve zcela jiném bezpečnostním prostředí a za odlišných charakteristik použití silových prostředků, než tomu bylo v případě obsazení Krymu a ozbrojeného konfliktu na východě Ukrajiny.

Poznámky a použitá literatura:

- [1] V anglosaském prostředí probíhá debata o konceptu hybridní války od roku 2005 a její počátek je spojován s textem: MATTIS, N. J., HOFFMAN, G. F. Future Warfare: The Rise of Hybrid Wars. *Proceedings Magazine*, U.S. Naval Institute November 2005, Vol. 132/I I/I, 233. Dostupné z: <http://www.usni.org/magazines/proceedings/2005-11/future-warfare-rise-hybrid-wars>
- [2] ZÚNA, P. Kritický pohled na koncept hybridních válek. *Vojenské rozhledy*, 2010, roč. 19 (51), č. 3, s. 44, ISSN 1210-3292 (tištěná verze), ISSN 2336-2995 (on-line).
- [3] BERZINŠ, J. Nový ruský způsob vedení války a Lotyšsko. *Vojenské rozhledy*, 2014, roč. 23 (55), č. 3, s. 112–122, ISSN 1210-3292 (tištěná verze), ISSN 2336-2995 (on-line).
- [4] RASMUSSEN, A. F. - BREEDLOVE, P. A NATO for a Dangerous World. Russian aggression has made it clear. We need an alliance that is fitter, faster and more flexible. [17.8.2014], *The Wall Street Journal*. Dostupné z: <http://on-line.wsj.com/articles/anders-fogh-rasmussen-and-philip-m-breedlove-a-nato-for-a-dangerous-world-1408317653?tesla=y&mod=djkeyword&mg=reno64-wsj>.
- [5] Viz jeho komentář na síti facebook, [15.10.2014]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/v.geletey/posts/294509377408137> či Гелетеї: Россия проиграла гибридную войну. Украинская правда 1.9.2014, [15.10.2014]. Dostupné z: <http://www.pravda.com.ua/rus/news/2014/09/1/7036450/?attempt=1>.
- [6] HLAVÁČEK, P. – DVOŘÁKOVÁ, V. – UCHOČOVÁ, M. *Rozvoj občanské společnosti v Bělorusku a na Ukrajině a role vnějších aktérů*. Opava: Slezská univerzita 2013, s. 66. ISBN 978-80-7248-935-0.
- [7] Ушли и не оглянулись: как бывшие украинские военные перешли на службу в Россию. *Tvzvezda*. 16.12.2014, [15.10.2014]. Dostupné z: <http://tvzvezda.ru/news/forces/content/201412162000-pbjp.htm>
- [8] V historii byl tento způsob využíván poměrně často, viz známý výrok Filipa Makedonského o tom, že každou pevnost lze dobýt za pomoci osla s adekvátním nákladem zlata, možnou interpretaci strategie Sun-c' či ovlivňování iráckých armádních představitelů americkou stranou během druhé války v Zálivu.
- [9] Pro některé z nich se nejistá perspektiva další služby ve stávající federální armádě či nástupnických armádách jejich domovských republik jevila jako ekonomické riziko, takže vyměnili svou dosavadní kariéru a loajalitu k federaci za bílou vilu a černý mercedes, jak to poeticky i jízlivě komentovali jejich kolegové.
- [10] BARABANOV, M. (ed.) *Russia's New Army*. Moscow: Centre for Analysis of Strategies and Technologies, 2011, s. 35, ISBN 978-5-9902620-3-4.
- [11] KAPLAN, D. R. Geography Strikes Back. *The Wall Street Journal*. 7. 9. 2012. [15.10.2014], http://www.wsj.com/news/articles/SB10000872396390443819404577635332556005436?mod=WSJ_hpp_LEFTTopStories&mg=reno64-wsj&url=http%3A%2F%2Fon-line.wsj.com%2Farticle%2FSB10000872396390443819404577635332556005436.html%3Fmod%3DWSJ_hpp_LEFTTopStories

- [12] Viz např. MÁNERT, O. Batalion Azov. Bojovníci ve stínu vlčí runy vytáhli do války o Donbas. *iDnes.cz* 29.6.2014, [15.10.2014]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/profil-batalion-azov-ukrajina-separatiste-fjh-/zahranicni.aspx?c=A140625_145015_zahranicni_ert.
- [13] Порошенко: На передовой АТО Украина потеряла более 60% военной техники, сейчас боеспособность военных частей восстановлена. *Interfax Ukraine* 21. 9. 2014, [15.10.2014]. Dostupné z: <http://interfax.com.ua/news/general/224757.html>.
- [14] I zde se nabízí řada historických paralel, např. tzv. slezská povstání z počátků dvacátých let 20. století, jimiž polská minorita a sousední polský stát reagovaly na nepříznivý výsledek plebiscitu v Horním Slezsku iniciovaným a podporou regionální ozbrojené iredenty, které se účastnily řádově stovky polských dobrovolníků neslezského původu.
- [15] Igor Girkin-Strelkov téměř zmizel z ruských médií, neboť ta údajně obdržela instrukci úřadů, aby o jeho osobě nereferovala. V současnosti patří tento někdejší přední představitel separatistického hnutí na Donbasu ke kritikům kremelské oligarchie a zrádců z okruhu ruské vlády. V devadesátých letech pod nátlakem srbských tajných služeb muselo rovněž rezignovat několik populárních a nezávisle jednajících velitelů jednotek krajinských i bosenských Srbů. Velitel HVO, dobrovolnické polovojenské formace hercegovských Chorvatů, byl během války v BaH fyzicky zlikvidován na pokyn záhřebské vlády, neboť zastával odlišný postoj v otázce kooperace s muslimskou bosňáckou entitou.
- [16] Аваков: на Донбассе около 15 тыс. милиционеров перешли на сторону боевиков. *Unian. Информационное агентство* 16.10.2014, [15.10.2014]. Dostupné z: <http://www.unian.net/politics/996975-avakov-na-donbasse-okolo-15-tyis-militsionerov-pereshli-na-storonu-boevikov.html>.
- [17] Nedostatky v logistice, resp. celkové zabezpečení nasazených jednotek zůstává problémem ukrajinských sil i přes angažovanost patrioticky smýšlejících občanů. Lze to vyvodit i ze zdroje, jakým je reportáž zvláštní zpravodajky P. Procházkové, přinášející mj. informaci o aktivním senioru P.A. snažícím se odstranit deficit topných těles v zóně ATO: „Jsou to podomácku vyrobená kamínka. Přinesl je Petr Andrejevič. Sám je vymyslel i udělal. Teď první kusky posílá na frontu a čeká, co mu vojáci vzkážou.“ PROCHÁZKOVÁ, P. Volební kocovina na Majdanu. *Lidové noviny*, 25. 10. 2014, s. 1, ISSN 1213-1385.
- [18] Z šesti nových vojenských metod definovaných gen. Gerasimovem se v případě ruských operací na Ukrajině resp. pouze na Krymu setkáme pouze se dvěma, z deseti metod uváděných P. Mattssonem snad s pěti, což je poněkud v rozporu s pojetím zde definované komplexní strategie. Viz cit. Berzinš [2], 2014, s. 114–115.
- [19] KUBEŠA, M., SPIŠÁK, J. Hybridní hrozby a vývoj nové operační koncepce NATO. *Obrana a Strategie*, 2011, roč. 11, č. 3, s. 5–14, ISSN 1214-6463 (tištěná verze), ISSN 1802-7199 (on-line).